

Громадянознавчий потенціал пізнання та збереження історико-культурної спадщини засобами історичної освіти

У статті порушується актуальна проблема виховання у молоді ціннісного ставлення до історико-культурної спадщини. Пам'ятки історії та культури спільноти є унікальним свідченнями минулого, важливим джерелом історичного досвіду, що містить різнобічну інформацію про розвиток суспільства в минулому та сьогоденні. Водночас історико-культурні пам'ятки як надбання людства сприяють становленню молоді особистості, її духовному розвитку, формуванню сталого почуття приналежності до місцевої спільноти. У процесі пізнання та формування ціннісного ставлення особистості до збереження історико-культурної спадщини молоді люди навчаються приймати самостійні рішення, здійснювати зважений вибір, прогнозувати розвиток суспільства у майбутньому.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, молодь, історична освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В сучасних соціокультурних умовах актуальною суспільно-педагогічною проблемою в Україні є формування позитивного ставлення молодого покоління до історико-культурної спадщини, збереження та популяризації історико-культурного надбання. Важливим аспектом сучасних поглядів на культурні пам'ятки є усвідомлення їх цінності як об'єктів, що представляють певне історичне середовище з його історично сформованими культурними взаємовпливами та зв'язками.

Аналіз досліджень і публікацій... Вагомий внесок в обґрунтування актуальних проблем формування й охорони історико-культурної спадщини вносять праці В.Акуленка, Г.Андрес, Н.Бондаренка, Т.Катаргіної, Р.Нагнибіди, О.Онищенко, О.Присяжнюка, Л.Проценка, В.Піскуна, О.Савчук, Г.Скрипник, О.Титової, О.Хлівнюка, І.Чернікової та ін. Однак проблема дослідження громадянознавчого потенціалу історико-культурного надбання у процесі освіти та виховання молоді є недостатньо досліджуваною.

Формулювання цілей статті... Відтак **метою статті** є з'ясування можливостей історичної освіти у формуванні ціннісного ставлення особистості до пізнання та збереження багатокультурної спадщини.

Виклад основного матеріалу... Важливим завданням історії у сучасному світі є навчання молоді застосовувати загальноприйняті соціально-моральні норми і принципи відповідно до конкретної ситуації, забезпечивши їх інструментарієм, що працює в різних проблемних ситуаціях і в різних культурах. Сучасна історична освіта прагне сформулювати відповіді на суспільні виклики, пропонуючи засоби для розуміння та усвідомлення молодими людьми складних взаємозв'язків історичного минулого, формування бачення їх майбутнього та ролі, яку вони можуть відіграти у суспільному поступі. У процесі пізнання та формування ціннісного ставлення особистості до збереження історико-культурної спадщини молоді люди мають змогу отримати стале відчуття приналежності до спільноти, навчаються приймати самостійні рішення, здійснювати зважений вибір, прогнозувати розвиток суспільства у майбутньому.

Багатоманітність культурної спадщини України сформована з надбань різних народів та етносів, які живуть на її території та здійснили свій вагомий внесок у розвиток її історичного, культурного та суспільного розвитку. На українській землі віднайшли свою батьківщину представники інших держав, утворюючи значні етноконфесійні спільноти. Геополітичне становище України між Сходом і Заходом сприяло активним економічним, політичним і культурним зв'язкам українського народу з народами інших країн. Впродовж XIX-XX ст. українські землі входили до складу Російської, Австрійської та Австро-Угорської імперій, перебували у складі Румунії, Польщі, Чехословаччини, Угорщини, частинами увійшли до СРСР та на кінець XX ст. здобули державну незалежність. За цей час виникли і розвинулися політичні, економічні і соціокультурні зв'язки між цими країнами та їх населенням.

Відтак постала діалогічність української культури, що визначає її відкритий характер, спрямованість на творчу взаємодію з іншими культурами та забезпечує взаємовплив та взаємозбагачення у процесі культурного розвитку.

Впродовж історичного розвитку культурної спадщини формувалося неповторне історичне середовище, що впливало на становлення ідентичності спільноти місцевої громади. Пам'ятки історії та культури місцевої громади є унікальним свідченнями минулого, важливим джерелом

історичного досвіду, що містить різнобічну інформацію про розвиток суспільства в минулому та сьогоденні. Водночас історико-культурні пам'ятки як надбання людства сприяють становленню молоді особистості, її духовному розвитку, формуванню сталого почуття приналежності до місцевої спільноти.

Значна частина багатокультурного надбання була втрачена внаслідок війн, цілеспрямованого винищення в часи імперської політики, тоталітарного режиму, в умовах занепаду культури під тиском ідеології і політичних репресій. В умовах тоталітарної системи доля національної культурної спадщини мала чимало трагічних сторінок, хоч її охорона в правовому відношенні декларувалася позитивно.

Як зазначає Т.Катаргіна, «взагалі спостерігається деяка закономірність у проявах відношення до пам'яток історії та культури в періоди кризових явищ у суспільно-політичному житті країни. Чим вище політизація громадянського суспільства, тим частіше здійснюється наруга над об'єктами культурної спадщини. Так було за часів УНР – знесення пам'ятників царям та їх прибічникам, в період більшовицького терору – руйнування всього, що не вписувалося в рамки пролетарської доктрини, в період хрущовської «відлиги» – знесення пам'ятників Сталіна та його пособників, а також пам'яток сакральної архітектури; горбачовської перебудови – так звана «війна пам'яток» із знесенням символів тоталітарної доби. Так відбувається і в сучасній Україні період гіперполітизації суспільства [2, с.191]. Саме тому, на думку дослідниці, «визнання пріоритету загальнолюдських цінностей та необхідність збереження культурного доробку кожного етносу характеризує сучасний рівень поцінування пам'яток в Україні, де в основу покладено принцип поважного ставлення до етнокультурних традицій та реліквій етносів, які мешкають на її теренах» [2, с.191].

В сучасних умовах слабо розвинутих структур громадянського суспільства, правової неграмотності населення, у містах і селах країни можна віднайти чимало випадків недбалого відношення до національної культурної та історичної спадщини. Якщо ми хочемо розуміти наше довкілля, відчуваємо потребу та необхідність впливати на його долю, необхідно навчитися розуміти взаємозв'язок історії власної громади та сьогодення.

Багатоманітність українського суспільства, з одного боку, передбачає позитивне сприйняття самобутності культур, національно-культурних відмінностей, а з іншого – пошук спільних ціннісних координат, які стимулюють конструктивний суспільний діалог, співпрацю представників різних етноконфесійних спільнот у багатокультурному середовищі. Такою об'єднавчою справою є збереження та відтворення історичного та культурного середовища місцевої громади, яка об'єднує людей, незалежно від їхньої етноконфесійної приналежності.

Важливою функцією історичною освіти є створення у сприйнятті молодого покоління цілісного образу історичного минулого національної спільноти, формування історичної пам'яті суспільства. Виховання у молоді позитивних установок і навичок соціальної комунікації та взаємодії у багатонаціональному та поліконфесійному суспільстві – одне із завдань історичної освіти, яке є особливо актуальним в сучасних умовах. Відповідно сучасний процес навчання історії повинен спрямовуватися на вироблення в студентів уявлення про багатоманітність інтерпретацій подій історії та сучасності; формування здатностей критичного аналізу явищ, фактів, альтернатив суспільного розвитку та різноманітних джерел інформації; формування ціннісних орієнтацій на основі особистісного осмислення соціального, духовного, морального досвіду минулого і сучасного, поваги фундаментальних прав людини, толерантного ставлення до культури та історичного досвіду інших народів.

Історичні пам'ятки місцевої спільноти є цінним ресурсом історичного дослідження. Аспекти минулого формують характерні риси місцевої громади. Досліджуючи історію пам'яток, зосереджених у місцевій громаді, їх функції у минулому, молодь навчається розуміти їхню історичну вартість, їх роль у майбутньому, необхідність їх збереження чи відновлення. За видами об'єкти культурної спадщини поділяються на:

археологічні – рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: городища, кургани, залишки стародавніх поселень, стоянок, укріплень, військових таборів, виробництв, іригаційних споруд, шляхів, могильники, культові місця та споруди, їх залишки чи руїни, мегаліти, печери, наскельні зображення, ділянки історичного культурного шару, поля давніх битв, а також пов'язані з ними рухомі предмети), що містяться під землею поверхнею та під водою і є невідторним джерелом інформації про зародження і розвиток цивілізації;

історичні – будинки, споруди, їх комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, місця масових поховань померлих та померлих (загиблих) військовослужбовців (у тому числі іноземців), які загинули у війнах, внаслідок депортації та політичних репресій на території України, місця бойових дій, місця загибелі бойових кораблів, морських та річкових суден, у тому числі із

залишками бойової техніки, озброєння, амуніції тощо, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів;

об'єкти монументального мистецтва – твори образотворчого мистецтва: як самостійні (окремі), так і ті, що пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками або з утворюваними ними комплексами (ансамблями);

об'єкти архітектури та містобудування – окремі архітектурні споруди, а також пов'язані з ними твори монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які характеризуються відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій або авторів; природно-архітектурні комплекси (ансамблі), історичні центри, вулиці, квартали, площі, залишки давнього розпланування та забудови, що є носієм певних містобудівних ідей;

об'єкти садово-паркового мистецтва – поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами;

ландшафтні – природні території, які мають історичну цінність;

об'єкти науки і техніки – унікальні промислові, виробничі, науково-виробничі, інженерні, інженерно-транспортні, видобувні об'єкти, що визначають рівень розвитку науки і техніки певної епохи, певних наукових напрямів або промислових галузей [1].

Заслугує на увагу класифікація об'єктів культурної спадщини національних меншин Києва, здійснена Т.Катаргіною. Зокрема, дослідниця виділяє наступні види пам'яток: пам'ятки сакральної архітектури; середньовічні фортеці, замки, фортифікаційні укріплення; палацові комплекси, маєтки, садиби, пам'ятки садово-паркового мистецтва; будинки – пам'ятки історії, пов'язані з життям і діяльністю видатних представників культури і науки; будинки органів самоврядування, освітніх і медичних закладів, наукових установ, театрів, бібліотек, музеїв, редакцій часописів; будинки, де проживали політичні діячі, перебували учасники визвольних рухів; пам'ятки виробництва і техніки, пов'язані з представниками різних етнічних громад; пам'ятники монументального мистецтва; споруди, меморіали, пам'ятники й надгробки, виконані представниками різних етносів; пам'ятні місця трагічних подій воєнної історії; некрополі, поховання [2, с.190–191].

Культурна спадщина історичного середовища є одним із найважливіших чинників становлення особистості, її духовного розвитку, виокремлення ідентичності як важливої складової історичної пам'яті. Молоді громадяни повинні усвідомити, що стан їхнього довкілля, культурної історичної спадщини, що формує його неповторний соціокультурний образ, є важливим обов'язком кожного, а не лише органів влади.

Дослідження проблем, пов'язаних з історією власного довкілля, дає змогу визначати, як приймаються рішення, що впливають на місцеве середовище, організувати необхідну і важливу для громади діяльність, спричиняючи позитивні зміни в історичному середовищі. За таких умов молоді люди відчувають безпосередній зв'язок зі своєю культурною спадщиною. Це дасть їм можливість зрозуміти, які є зв'язки між діями людей і історичним середовищем у минулому та сьогоденні. Це сприяє сприйняттю і баченню молодими людьми майбутнього їхнього місцевого історичного середовища та ролі, яку вони могли б відіграти у його майбутньому.

Важливий потенціал для інтеграції місцевої громади містить історична дослідницька діяльність. Алгоритм роботи із історичною пам'яткою передбачає здійснення таких основних кроків: відшукати у місцевості історичну пам'ятку; охарактеризувати час, обставини, події чи осіб, про які нагадує пам'ятка; описати її загальний вигляд (символіку, форму, розміри, місце, на якому стоїть, матеріал, з якого зроблений, а також певні його особливості та враження, котрі він справляє на спостерігача); з'ясувати, коли і за яких обставин була встановлена (причину, залучені особи та кошти, чії ідеї та інтереси представляв, вигляд у минулому і сьогоденні, її минулі і сучасні оцінки тощо); дослідити подальшу історію пам'ятки; охарактеризувати її сучасний стан.

Слід відзначити, що дослідження місцевої історії має неабиякий громадянознавчий потенціал та ресурс громадянського виховання особистості. Адже з'ясування поточного стану історичної пам'ятки, можливостей його покращення та відновлення сприяє конструктивному залученню молоді до життя громади та може стати об'єктом історичного проектування.

Історичний проект спрямований на підготовку молодих людей до виконання активної ролі громадян, розвиваючи їхню самостійність і відповідальність; залучає молодь до спільного дослідження і надає їм можливість висловлювати власну думку, поважаючи думки та цінності інших; надає можливість ознайомлюватися з роботою місцевих та центральних органів влади, зокрема відділів культури та охорони історичних пам'яток; допомагає розвивати відчуття власного місця в минулому, теперішньому і майбутньому місцевої громади.

Молоді люди можуть досліджувати і обговорювати також проблеми, пов'язані із збереженням історико-архітектурних пам'яток. Адже історичне середовище населених пунктів не є статичним і незмінним. З часом певні райони місцевості адаптуються і розвиваються відповідно до сфери їх

використання і потреб людей. Деякі будівлі з багатьох причин перестають використовуватись за призначенням або стають непотрібними. Зміни в економічному розвитку, міграції, наслідки військових подій, інші чинники можуть сприяти їх занепаду. Історичні будівлі можуть також з часом руйнуватися, якщо не запобігати цьому процесу.

Вважаємо за доцільне зазначити, що дослідження історії пам'ятки, усвідомлення необхідності її охорони та збереження сприяє формуванню громадянської позиції молоді. Розглядаючи можливості збереження та захисту історичної спадщини, студенти ознайомлюються з демократичними процесами та процедурами прийняття рішення, що дає їм можливість впливати на позитивні зміни місцевої громади.

Отже, проблема збереження, відновлення чи ліквідації історичної пам'ятки є складовою громадянського виховання молоді. Процес реконструкції (сплановану і узгоджену роботу на певній території для покращення її стану) історичних пам'яток може бути також ініційований молоддю. У процесі дослідження можливостей її збереження молоді люди знайомляться із роботою та функціями органів місцевої влади та самоврядування, офіційними документами на національному та міжнародному рівні, існуючою практикою, а також із механізмами впливу громадян на прийняття рішень щодо долі таких будівель у місцевій громаді. Проекти з реконструкції також можуть залучати волонтерів з числа молоді, а також інших представників місцевої громади. Такі проекти дають можливість молоді брати участь в обговоренні важливих питань збереження національної спадщини і розвитку її у майбутньому.

Історична освіта покликана забезпечувати можливості для молоді досліджувати шляхи, яким чином минуле допомагало формувати різні ідентичності, спільні культури, цінності і формувати толерантне ставлення особистості до різноманітності. Відповідно молоді люди мають не лише отримувати знання про історичні події, але й бути готовими до конструктивного діалогу з представниками різних культур, що презентують місцеве історичне середовище, носіями різної історичної пам'яті, виробити толерантне ставлення до них, повагу до їх поглядів та уподобань. Розвиток толерантності, навичок конструктивного діалогу мають бути об'єктом історичної освіти молодого покоління в умовах сучасного багатоманітного суспільства. Водночас детальне дослідження історичних подій, виявлення позитивного взаємовпливу різних культур, критичний аналіз та відкрита дискусія вразливих і суперечливих питань сприяє подоланню соціальних упереджень та стереотипів.

Навчання культурній багатоманітності у процесі реалізації діалогічного підходу засобами історичної освіти має на меті формування, збереження, трансляцію і розвиток культурних норм, цінностей, знань і смислів, сприяючи інтеграції, соціальній консолідації, що є важливим суспільним запитом навчальному закладу на підготовку особистості до ефективної життєдіяльності. Водночас діалогічність як концептуальний підхід в історичній освіті розглядає знання не як самоціль, а гнучкий та творчий продукт, що виникає у процесі діалогової взаємодії її учасників, та перебуває у стані постійної зміни та перегляду.

Водночас історичне середовище місцевої громади не є статичним, незмінним. З часом райони адаптуються і розвиваються відповідно до сфери їх використання і потреб людей, що живуть і працюють у них. Деякі будівлі перестають використовуватись або стають непотрібними з багатьох причин. Зміни в промисловому виробництві і пріоритетах, рух населення, різні можливості працевлаштування можуть сприяти їх занепаду. Багато міст і містечок мають цінні культурні пам'ятки, окремі з яких внесені в реєстр історико-архітектурних пам'яток завдяки своєму особливому архітектурному чи історичному значенню. Деякі райони чи групи будівель є визначені як охоронні зони, оскільки їхній характер і вигляд вважаються вартими для збереження. Хоча іноді історичні будівлі можуть руйнуватися, якщо не запобігти цьому.

Аспекти минулого формують характерні риси місцевої громади. З'ясування поточного стану історичної пам'ятки, можливостей його покращення та відновлення сприяє залученню молоді до життя громади та може стати об'єктом історичного дослідження. Досліджуючи історію пам'яток, зосереджених у місцевій громаді, їх функції у минулому, молодь навчається розуміти їхню історичну вартість, їх роль у майбутньому, необхідність їх збереження чи відновлення. Така діяльність надає можливість ознайомлюватися з роботою місцевих та центральних органів влади, зокрема відділів культури та охорони історичних пам'яток; допомагає розвивати відчуття власного місця в минулому, теперішньому і майбутньому місцевої громади, висловлювати власну думку, поважаючи думки та цінності інших.

У процесі дослідження історичного довкілля молоді люди отримують стале відчуття приналежності до історії своєї місцевої громади, вчать приймати самостійні рішення, прогнозувати, яким вони хочуть бачити своє місцеве середовище у майбутньому. Залучаючись до розгляду проблем збереження історичного довкілля, молоді люди збирають свідчення з різних джерел інформації, думки різних представників громади стосовно реальних питань, що

впливають на місцеву громаду, а також до прийняття та обґрунтування рішень. Вони отримують можливість звертатися до реальних питань, що стосуються їх щоденного життя і брати участь у представленні/донесенні думки їхньої громади стосовно певної історичної пам'ятки.

Така діяльність має на меті формування в особистості позитивного ставлення до соціальної різноманітності, розвиток соціокультурних здатностей взаємодії із представниками різних культур на основі толерантності й взаєморозуміння, усвідомлення важливості культурної різноманітності для демократичного поступу країни. Розглядаючи можливості збереження та захисту історичної спадщини, молоді люди ознайомлюються з демократичними процесами та процедурами прийняття рішення, що дає їм можливість впливати на позитивні зміни місцевої громади, зокрема, зміни призначення споруди та збереження її історичної вартості.

Історичне дослідження пам'яток місцевої громади забезпечує механізми усвідомлення молоддю безпосереднього зв'язку зі своєю історичною та культурною спадщиною. Це дає можливість зрозуміти, які є зв'язки між діями людей у різних періодах історичного розвитку краю, інформує про бачення молодими людьми його майбутнього та ролі, яку вони можуть відіграти у його поступі. Це сприяє формуванню активної громадянської позиції молодого покоління.

Важливим аспектом історичного дослідження у процесі аналізу документів, які можуть представляти різні позиції та кути зору, є навчання вихованців порівнювати різні описи, шукаючи відмінності і подібності у фактах, а також судження, що виражають певні погляди або думки. Обговорення відмінностей у трактуванні одного й того ж історичного факту чи події та з'ясування причин такої оцінки (неповна інформація, суб'єктивність, різний досвід, певна релігійна чи політична приналежність тощо) сприяє формуванню здатностей аналітичного та критичного мислення молодих громадян, дають можливість формувати об'єктивні, зважені та незалежні судження при оцінці історичних явищ.

Ресурсом громадянського виховання особистості у процесі дослідження та збереження історико-культурної спадщини є представники громадськості, різноманітних місцевих організацій та об'єднань, органів влади та місцевого самоврядування, засобів масової інформації, батьки та ін. Перевагою використання цього ресурсу в історичному дослідженні є те, що молодь ознайомлюється з різними поглядами і удосконалює свої вміння формулювати запитання. Такий досвід дає бачення та розуміння ширшої перспективи проблеми і молоді люди навчаються обговорювати і дискутувати актуальні питання; досліджувати минуле з різноманітних джерел інформації, ознайомлюватися із думкою та оцінкою різних людей тієї чи іншої події, удосконалювати навички ділової комунікації, критично мислити.

Висновки... Отже, залучаючись до розгляду проблем збереження історичного довкілля, молоді люди отримують можливість звертатися до реальних питань, що стосуються їх щоденного життя і брати участь у представленні думки різних представників місцевої громади стосовно збереження її історико-культурного надбання.

У процесі пізнання історико-культурної спадщини молодь навчається досліджувати пам'ятки місцевої історії, обговорювати і дискутувати актуальні питання, пов'язані із їх збереженням чи реконструкцією; приймати рішення про їх долю, розглядати можливі альтернативи вирішення проблеми та аргументувати свій вибір; спілкуватися компетентно, ознайомлюватися із діяльністю місцевих інституцій та дією демократичних процедур; досліджувати місцеві ресурси, їх розподіл та вплив на членів громади та підтримку середовища; бути відповідальними членами громади, брати участь та відповідально діяти задля покращення історичного середовища.

Таким чином, історико-культурна спадщина, втілюючи досвід, норми, цінності, життєві та культурні цінності різних поколінь місцевої громади, відтворює багатовікову історію розвитку історичного середовища. Збереження пам'яток історії та культури є умовою забезпечення її сталого культурного розвитку. У процесі дослідження історичного довкілля молоді люди отримують стале відчуття приналежності до історії своєї місцевої громади, вчать приймати самостійні рішення, прогнозувати, яким вони хочуть бачити своє місцеве середовище у майбутньому. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблематики, а тому потребує подальшого наукового розроблення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 5, ст.114) (Із змінами, внесеними згідно з Кодексом № 2755-VI від 02.12.2010, ВВР, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-15>.
2. Катаргіна Т. І. Історико-культурна спадщина національних меншин у Києві / Т. І. Катаргіна // Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва / Горбик В. О. (відп. ред.), Даниленко В. М., Денисенко Г. Г., Катаргіна Т. І., Кубальський О. Н., Федорова Л. Д. (наук. ред.). – К. : Інститут історії України, 2009. – С. 173–174.

Анотація
П.В.Вербицкая

Гражданно-ведческий потенциал познания и сохранения историко-культурного наследия средствами исторического образования

В статье рассматривается актуальная проблема воспитания у молодежи ценностного отношения к историко-культурному наследию. Историко-культурные памятники сообщества являются уникальным свидетельством прошлого, важным источником исторического опыта, содержащим разностороннюю информацию о развитии общества в прошлом и настоящем. В то же время историко-культурные памятники как достояние человечества содействуют становлению молодой личности, ее духовному развитию, формированию стабильного чувства принадлежности к местному сообществу. В процессе познания и формирования ценностного отношения личности к сохранению историко-культурного наследия молодые люди учатся принимать самостоятельные решения, делать осознанный выбор, прогнозировать развитие общества в будущем.

Ключевые слова: историческое и культурное наследие, молодежь, историческое образование.

Summary

P.V.Verbyts'ka

Citizen Research Potential Cognition and Preserving of Historic-Cultural Heritage by Means of History Education

The article deals with the topical problem of bringing up in youth value attitude to historical and cultural heritage. Monuments of history and culture of a community are unique evidence of the past, an important source of historical experience containing versatile information about the society's development in the past and present. At the same time historical and cultural monuments as achievements of mankind contribute to young personality's formation, his/her spiritual development, formation of constant feeling of belonging to local community. In the process of perception and formation of value attitude of an individual to preserving historical and cultural heritage young people learn to make independent decisions, make well-considered choice and forecast the society's development in the future.

Key words: historical and cultural heritage, youth, history education.

Дата надходження статті: «5» березня 2013 р.

УДК 373.3.011.31+376.56(045)

В.П.ВОВК,

кандидат психологічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Професійно-психологічна спрямованість майбутніх учителів початкових класів у їх підготовці до роботи із соціально занедбаними учнями

В статті висвітлено специфіку професійно-психологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи із соціально занедбаними учнями. Акцентовано на сутності професійно-психологічної спрямованості, зокрема на психолого-педагогічних якостях особистості вчителя, необхідних йому для роботи із соціально занедбаними учнями. Крім того, відображено результати теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів до роботи з такою категорією учнів у системі педагогічної освіти, а також результати вибіркового анкетування вчителів початкових шкіл Хмельниччини, які дозволили виявити позитивні та негативні сторони розв'язання означеної проблеми.

Ключові слова: професійно-психологічна підготовка, соціальна занедбаність, психологічна компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Центрованість сучасного реформування освіти на психологізації і педагогізації свідомості громадян зумовлює потребу формування й розвитку психологічно грамотних та висококваліфікованих майбутніх учителів з особистісно орієнтованою спрямованістю в навчанні й вихованні. Звичайно, підготовка такого спеціаліста залежить, головним чином, від його професійно-педагогічної, зокрема психологічної, спрямованості [4].

Затяжна соціально-економічна, політична й духовна криза суспільства як наслідок визрівання глибоких суспільних суперечностей, що нагромаджувалися протягом тривалого часу, але не знаходили адекватного вирішення, висвітлила такі сторони функціонування суспільного організму, які раніше або зовсім не потрапляли в поле зору соціально-психологічної й